

1. Ratificatie van de Vrede van Breda op 24 augustus 1667. Eerder, op 31 juli, heeft de ondertekening al plaatsgevonden. Bij de conferentie op het kasteel van Breda zijn topdiplomaten actief uit Nederland, Engeland, Frankrijk, Denemarken en Zweden. De overeenkomst maakt een einde aan de Tweede Engelse Zeeoorlog. (bron: Atlas van Stolk, Rotterdam)

De onderhandelaars bij de Vrede van Breda

INLEIDING

Op 31 juli 2017 is het 350 jaar geleden dat de Vrede van Breda werd getekend. Over deze vrede en de Tweede Engelse Oorlog die daaraan vooraf ging is al veel geschreven. Vijftig jaar geleden schreef Frans Brekelmans in ons Jaarboek een artikel over de Vrede van Breda en de stad. In 2006 verscheen een proefschrift van Gijs Rommelse over *The Second Anglo-Dutch War (1665-1667)* waarin uiteraard ook uitvoerig wordt ingegaan op de vredesbesprekingen. In 2015 liet de gemeente een bundel met essays over de Vrede van Breda onder redactie van Raymond Kubben verschijnen onder de titel *Ginder 't vreêverbont bezegelt*. Het was daarom niet makkelijk om in dit Jaarboek nog met iets origineels te komen over de Vrede van Breda.

De redactie vond echter dat we het niet konden maken om in ons Jaarboek de driehonderdvijftigste verjaardag van het verdrag dat Breda een vermelding in de wereldgeschiedenis heeft gegeven te negeren. We hebben gekozen voor een vraagstelling van waaruit over deze vrede nog niet eerder iets was gepubliceerd, namelijk, wie waren de diplomaten die de onderhandelingen voerden in Breda, wat was hun opdracht, hoe handelden zij en in welke mate waren zij succesvol? Hierna volgt eerst een beknopt overzicht van het ontstaan en verloop van de Tweede Engelse Oorlog en het vredesverdrag. Daarna worden de vijf onderhandelingsdelegaties besproken.

DE TWEDE ENGELS-NEDERLANDSE OORLOG EN DE ONDERHANDELINGEN IN BREDA

In de zomer van 1667 was Breda enkele maanden het toneel van diplomatieke onderhandelingen tussen de vier staten die betrokken waren bij de Tweede Engelse Oorlog: Engeland, de Republiek der Verenigde Nederlanden, Frankrijk en Denemarken. Een Zweedse delegatie trad op als bemiddelaar. Deze onderhandelingen leidden tot de Vrede van Breda, in feite een viertal bilaterale verdragen die een einde maakten aan de strijd.

De oorlog was in 1664 onofficieel begonnen met verscheidene vijandelijkheden met betrekking tot de koloniën overzee. De West Indische Compagnie had Engelse koopvaardij schepen veroverd. De Engelsen veroverden enkele Nederlandse vestingen en schepen langs de West-Afrikaanse kust en de Caraïben, waaronder Curaçao. Michiel de Ruyter veroverde met zijn vloot een groot deel van die vestingen weer terug. De Engelsen namen in Noord-Amerika Nieuw Amsterdam in. Toen de Engelsen ook Nederlandse schepen in de Europese wateren aanvielen, brak maart 1665 de oorlog officieel uit.¹

1 Boxer, *De Ruyter*, 43 e.v.

In Engeland was er na de beëindiging van de Eerste Engelse Oorlog in 1654 al snel irritatie ontstaan over het gedrag van de Nederlanders. De Nederlanders ontdoken de Akte van Navigatie, de Engelse wet die het vervoer van goederen met buitenlandse schepen naar Engeland sterk beperkte, en leefden de afspraken over de Overzeese koloniën niet goed na. Met name het traineren van de afgesproken overdracht van het nootmuskaateiland Pulau Run in Indonesië aan de Engelsen was een doorn in het oog. In de loop van de jaren ontstonden er tussen Engeland en de Republiek vele conflicten over gekaapte en opgebrachte schepen. Bij veel Engelsen was er sprake van jaloezie ten aanzien van het succes van de Nederlandse zeehandel en de overtuiging dat de Britse marine veel sterker was dan de Nederlandse.²

De Engelsen wonnen in juni 1665 de slag bij Lowestoft maar wisten die niet optimaal te benutten. De Ruyter keerde met zijn vloot terug naar de Noordzee en werd tot opperbevelhebber benoemd. Hij slaagde er met hulp van de Denen in te voorkomen dat een groot deel van de koopvaardijvloot in handen kwam van de Engelsen. In januari 1666 verklaarden de Fransen de oorlog aan Engeland omdat zij dit volgens het verdrag van 1662 met de Republiek verplicht waren. Lodewijk XIV was niet van plan de Nederlanders actief met zijn vloot te gaan helpen, maar de oorlogsverklaring bracht de Engelsen wel in onzekerheid.³

Juni 1666 vond de Vierdaagse Zeeslag plaats voor de kust bij Oostende. Ondanks de numerieke overmacht van de Engelsen wist de vloot zich onder leiding van De Ruyter goed staande te houden. Maar in augustus volgde de Tweedaagse Zeeslag die door de Engelsen werd gewonnen. De Engelsen vernietigden daarna een groot aantal koopvaardij schepen die in het Vlie voor anker lagen en plunderden Terschelling. Opnieuw wisten de Engelsen deze overwinning echter strategisch niet echt te verzilveren. Londen werd bovendien getroffen door een enorme stadsbrand en had al veel te lijden van de heersende pestepidemie. Koning Karel II kampte met grote financiële problemen.⁴

Beide partijen leden grote schade van de oorlog, niet alleen door de verliezen in de strijd maar ook door de schade voor de handel. Men ging voorbereidingen treffen voor vredesonderhandelingen. De Engelsen besloten een flink deel van hun vloot in de havens op te leggen. Er ontstond tweestrijd over de plaats waar de vredesonderhandelingen zouden moeten plaatsvinden. Koning Karel II stelde voor die in Den Haag te houden, maar dat wilde raadpensionaris Johan de Witt niet. Hij was bevreesd dat de langdurige aanwezigheid van Engelse hoge edelen in Den Haag zou leiden tot grotere verdeeldheid in de Staten Generaal. Karel II was de oom van prins Willem III en steunde de vorstelijke aspiraties van het Oranjehuis, terwijl De Witt de Republiek stadhouderloos wilde houden. Vervolgens kwamen er allerlei andere mogelijke steden in het diplomatiek overleg naar voren om te gaan onderhandelen, zoals Luik, Dover, Londen, 's-Hertogenbosch, Maastricht en Breda. Uiteindelijk werd gekozen voor Breda, waar Karel II op uitnodiging van zijn zus Maria Stuart, de echtgenote van stadhouder Willem II, in de tijd van zijn verbanning nog een tijd op het kasteel had verbleven.⁵

Ondertussen ging de strijd overzee door. Een Zeeuwse vloot veroverde begin 1667 een aantal Britse koopvaardij schepen en de plantages in Suriname. De Engelse diplomaten waren dan wel met veel pracht en praal in Breda aangekomen, maar bleken zich bepaald niet soepel op te stellen. Er dreigden bovendien nieuwe gevaren voor de Republiek. De Fransen vielen mei 1667 de Spaanse Nederlanden binnen. Johan de Witt besloot zijn plan tot uitvoering te laten brengen om de Britten met een brutale verrassingsaanval van de vloot onder druk

2. Het verbranden van de Engelse vloot bij Chatham op 12 juni 1667. In het midden de HMS Royal Charles die de Nederlanders als buit mee naar huis slepen. Na deze verpletterende overwinning van de Nederlandse vloot onder leiding van admiraal De Ruyter krijgen de Engelse diplomaten de opdracht zich in Breda toegewijflijker op te stellen. Schilder is Peter van de Velde. (bron: Rijksmuseum Amsterdam, SK-A-307)

te zetten om tot een vredesverdrag te komen.⁶ Juni 1667 voer een eskader van Hollandse schepen onder leiding van Cornelis de Witt en Michiel de Ruyter de Theems en de Medway op naar Chatham en vernietigde een groot aantal schepen van de Engelse vloot. In heel de Republiek werden vreugdevuren ontstoken vanwege de overwinning, behalve in Breda, waar Johan de Witt dat expliciet had verboden omdat dit de onderhandelingen in gevaar zou kunnen brengen.⁷

De vernederende nederlaag in de slag op de Medway had het door Johan de Witt beoogde effect. Binnen enkele weken kwam er in Breda een verdrag tot stand tussen Engeland en de Republiek, gevolgd door vredesverdragen tussen Frankrijk en Engeland en Denemarken en Engeland. De Republiek mocht Suriname en het Banda-eiland Run behouden, maar kreeg Nieuw-Amsterdam niet terug. De bepalingen uit de Akte van Navigatie werden voor de Republiek iets versoepeld, Nederlandse schepen mochten ook weer goederen uit het Duitse achterland naar Engeland vervoeren, maar voor het overige werden de Engelse claims met betrekking tot de Europese scheepvaart niet ingetoomd. De Franse agressie in de Spaanse Nederlanden was voor de Nederlandse en Engelse diplomaten een extra reden om in Breda snel een compromis te sluiten.⁸

2 Rommelse, *The Second Anglo-Dutch War*, 220.

3 Boxer, *De Ruyter*, 48 e.v.; Klinkert, 'De Bloedige weg naar Breda', 87

4 Boxer, *De Ruyter*, 55 e.v.; Klinkert, 'De Bloedige weg naar Breda', 88, 89

5 Brekelmans, 'De Vrede van Breda', 19.

6 Panhuysen, 'Een groot compulsoir tot de vrede', 100.

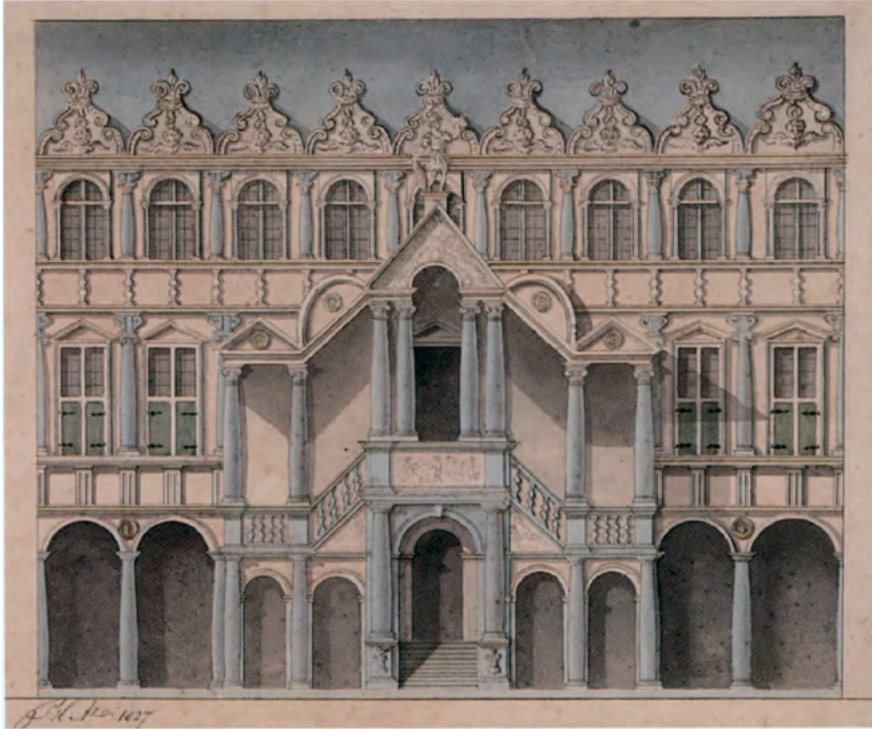
7 Panhuysen, 'Een groot compulsoir tot de vrede', 104.

8 Boxer, *De Ruyter*, 73,74; Duchhardt, 'De aanloop naar Breda', 121 e.v.

3. Vogelvchtplattegrond van Breda door Joan Blaeu uit 1649. De vredesbesprekingen vinden plaats in het kasteel van Breda. De diplomaten uit de verschillende landen krijgen onderdak in de hofhuizen van Breda. De Franse delegatie bewoont het Huis Brecht aan de Cingelstraat. De Nederlandse diplomaten wonen in een hofhuis aan de Catharinastraat (nu nr. 20). De Zweden bewonen het Huis Waelwijk aan de Nieuwstraat/Waterstraat (nu hotel Nassau Breda). De Engelse diplomaten wonen in de huizen Ocrum en Hertsbeek aan de Sint Janstraat (nu Nieuwe Veste). De Denen krijgen de beschikking over het huis Montens aan de Veemarktstraat (nu bisschoppelijk paleis). (bron: Atlas van Loon, Wikipedia)

Op 31 juli 1667 werden de verdragen ondertekend door de onderhandelaars in Breda. Op 23 augustus hadden alle ambassadeurs in Breda de ratificaties van hun regeringen ontvangen en konden de volgende dag de documenten officieel worden uitgewisseld en afgekondigd. In de Republiek en deze keer ook in Breda werd uitbundig feest gevierd. Maar ook al werd in de verdragen gesproken over onschendbare, voortdurende en eeuwige vrede, toch was de draagwijdte van de verdragen in dit opzicht maar beperkt. Vijf jaar later werd de Republiek opnieuw aangevallen, dit keer door een coalitie van Frankrijk, Engeland en twee Duitse staten.

4. Tekening van de staatsietrap van het kasteel van Breda uit 1827, kort voor de sloop. De trap leidt dan nog naar de grote zaal in de centrale vleugel van het kasteel. In en rond deze zaal vinden in het jaar 1667 de vredesbesprekingen plaats. De grote zaal heeft dan nog een rond dakgewelf met dakkapellen. (bron: http://www.dbnl.org/tekst/weze009pale01_01)

BRONNEN en LITERATUUR

Geraadpleegde literatuur

- Boxer, C.R., *De Ruyter en de Engelse Oorlogen in de Gouden Eeuw* (Bussum, 1976).
- Brekelmans, F.A., 'De Vrede van Breda en de stad', in *Jaarboek 'De Oranjeboom' 20* (1967), p. 18-33.
- Durchhardt, H., 'De aanloop naar Breda' in: Kubben, R. (red.), *Ginder 't vreëverbont bezegelt, De vrede van Breda* (Breda, 2015) p. 108-123.
- Klinkert, W., 'De bloedige weg naar Breda' in: Kubben, R. (red.), *Ginder 't vreëverbont bezegelt, De vrede van Breda* (Breda, 2015), p. 78-91.
- Panhuysen, L., 'De samenhang tussen de Vrede van Breda en de Tocht naar Chatham', in Kubben, R. (red.), *Ginder 't vreëverbont bezegelt, De vrede van Breda* (Breda, 2015), p. 94-104.
- Rommelse, Gijs, *The Second Anglo-Dutch War (1665-1667)* (Hilversum, 2006).